

(nastavak sa 7. strane)

Svoje darovano pravo na slobodu, i tu slobodu samu, da doživimo i osjetimo kao dijete bajku. Da se čovjek uklopi rođenjem u tu abecedu vasiona, u prva njena bojažljiva slova, u svoj život i postojanje sveopće. Da ono što je danas filozofija, kojom se zamaraju tisuće u svom čekanju, bude sutra pjesma kraj kolijevke, maternji jezik, — kraj vječnom sveponizujućem strahu. Ove su stranice podataka o osvješćenju slobode rodjene u revoluciji, stranice koje ispituju samu našu sposobnost za slobodu. Umjesto opjevavanja slobode, egzoteričan poziv ljudima da budu dorasli za slobodu. Novi sadržaj slobode i nova ovisnost čovjeka od svoje slobode, a ovisnost od slobode je ovisnost od svega što u nju može stati. Sadržaj slobode — sve što je oteto smrti. Povećanje živog i životnog prostora u nama samima, prisvajanje vremena koje nam je već rođenjem bilo oteto a samoživim življenjem nepovraćeno.

RODJEJENJE I SMRT PAROLA

Sve što je dotaknuto, vidjeno, pomenuto, zapamćeno, postalo je ovdje živi nepotrošeni život, neiscripiv u istini, gluh za svaku parolu što bi htjela izvana da ga probudi. Ali se tu zato susrećemo sa onom prvom, najsvetijom kolijevkom svih parola koje su buđale i vodile čovjeka: tim parolama je vraćen blistavi trenutak rođenja i onaj sjaj nedorečenih istina, sjaj što zove, mami, zavodi. Parola u nastanku: pred nama se razotkriva samo dječako srce bunta, što nije samo neposlus djetinjstva, već nosiluh toj viziji, radosna discipliniranost buntara. Zanos u trenutku nastajanja, sav još od nezrele sigurnosti. Sačuvani trenutak rođenja svake stvari, nanovo otkrivena čistoća svijeta. Ne simboli stvari. — same su stvari vlastiti simboli. Plemeniti trenutak rođenja vraćen plodu i pupoljku, čeliku i crijevu, socijalizmu i prastarom snu o njemu. Njihova neostječena java ima moć beskrajnog preobražavanja.

SAZRIJEVANJE JASNOĆE

Što manje bude starog naslijeđa u nama i oko nas, bit će ova knjiga sve jasnija, sve jednostavnija, vedrija, životnija. Ona bdi ud rođenje novog čovjeka, uz kolijevku koju uspravljaju mašine, ta „prava letina gvoždja iz stare zemlje seljaka“. Zadatak njen: spasavati sebe ne više od prolaznosti metafizičke ni od prolaznosti patnje, spasavati sebe od patnje koja se prolazećim mijenja. Usavršava. Medij istine, i potvrda da je poezija mit, i vizija, i najdublja spoznaja.

EPSKA TUGA

Poema se odvija po zakonima muzike, u suprotstavljanju stavaka, sve do finala, do „većnih livada svetlosti“ u koje se izliva. U njoj ima nešto od onog najtrajnijeg iz narodnih epskih tvorovina, iz bugarskica; mislim prvenstveno na tugu, koja je doživljena glasarski nelično, lišena pesimizma. Produženje starog, junačkog narodnog poštenja, — ugradijeno je u temelj poetske gradjevine. Puna je svetinja, a ruši sve svetinje koje mogu bez čovjeka. Kao val morskog, iz nje se ne mogu istrgnuti stihovi, uzbudjeno misaoni. Senzualnost u zahtjevanju životne radosti, i ugedo najšturiji asketizam u provjeravanju prava na nju.

LAŽNI MIT O MALOM ČOVJEKU

Posudjen iz gradjanske sociologije, životareći na jednom nivou domaćeg filmskog i žurnalističkog „humanizma“, taj lažni mit o malom čovjeku potpuno se razbio nasukavši se na hridine Davičovog „Čovekovog čovjeka“. Ovaj pjesnik oduzima čovjeku pravo na tu bijednu ropsku utjehu, oduzima mu pravo da, rođen za ljepotu bez mjere i gradnje, prihvati status quo malog.

Ovaj moderni pjesnik ne zna sažaljevati, njegova je ljubav drugog kova. Čovjekov čovjek, i samo to, ono je što svatko može biti, može ostvariti; to je formula koja se približava apsolutnom, za kojima, namučeni oboje, i duh mase i duh pojedinca odvajkada teže. Malog čovjeka ova poema ne priznaje, ona ga odbacuje kao sramotu, a poetizaciju malog čovjeka kao glupost. Tako se prepriču romanopisac i satirik, dramatik i reporter, „slepi za razlike, vidoviti za sličnosti“ što u ljudima vapiju za sintezom.

VRIJEME ČOVJEKOVO I VRIJEME VASIONE

U tom očovječenom, ljudskom vremenu, kretanje je uvijek novi sadržaj i uvijek nova plodna dimenzija postojanja, ljudsko kretanje kao dimenzija vremena. I tako svijet, ma kakva bila njegova krajnja sudbina, raste i proširuje se u sebi neprestano, održava se poezijom, da ne bi izgubio sebe — jer životom, kao jalovim trenjem o prostor i vrijeme, on bi sebe neprestano i neotklonivo gubio, rasipao se do ništavila.

NOVO RODOLJUBLJE

Novo osjećanje rodoljublja, čiji je začetnik kod nas Davičo, za razliku od tradicionalnog, jest ljubav prema budućnosti, a u sadašnjosti odbrana onih snaga što uvjetuju tu budućnost. „Čovekov čovek“ izveo je pjesnika iz njegove uže domovine, Srbije, i učinio ga prvim mirnodopskim pjesnikom jugoslavenske republike. Epopeja novog rodoljublja na principu zajedničkog rada i zajedničkog vlasništva sredstava za proizvodnju, epopeja je prvih plodova revolucije. Ne više ni bratstvo po krvi, ni romantično slavenstvo.

Bezazleno povjerenje ove pozije olakšava put do sebe nerazumijevanju svake vrsti.

Smisao ove borbene elegije bio bi nepotpun, kad ne bi bila u isti mah i poruka onima koji je čuju i onima koji su ravnodušni.

JOS JEDNOM ZAVIČAJ

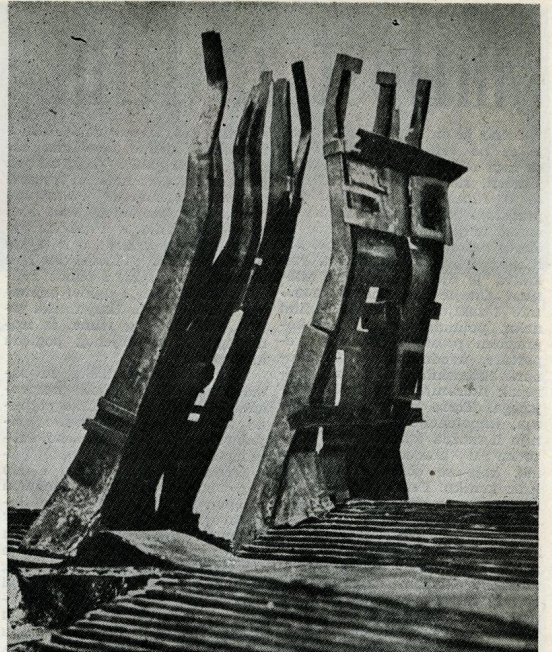
Davičo je buntom i tugom vezan uz zavičaj. Izgleda da ga je uvijek volio pogledom iza rešetaka; a danas, kad njegovo osjećanje čovjeka dobiva univerzalan značaj, on taj svoj tužni, ubogi, seljački, odbojavni no nezaboravljivi zavičaj, prenosi, ne pominjući ga, u gnijezdo budućnosti, da se izliječi i prepородi. Bježeći od njega, ne idilizirajući ga, sve dalje i dalje, on polaže novu zakletvu kao gradjanin svijeta, i borba za novog čovjeka jedina je dostojna zamje na vlastitoj bolnoj uspomeni, što sliči vedroj plemenitosti i vedrojoj ljubavi majki čiji su sinovi u borbi izginuli. Gradjanin novog svijeta našao je, u zamjenu za domovinu, nešto veće i uzbudljivije, jednu drugu domovinu, iza koje se naziru konture one svačije i bezimene... To je i nacija očišćena od svoje tradicije, odgurnuta, da bi se s ponosom dala cijelom svijetu. „I kao nikad, otvori se jedan prozor, i ime jedne zemlje objavi se svetu“. Kod Ujevića se potreba za kolektivom tiho i prigušeno javlja, ne tako borbeno i drsko kao kod Daviča: ali i tu i ondje progovorio je otuđeni čovjek, koji se odriče inertne svojine, čija je sreća u pripadanju drugima.

Daviča zavičaj bez prestanka uzemiruje. Ujević je sanjar svog zavičaja. Davičo je njegov buntovnik. Za obojicu, zavičaj je nešto izgubljeno, što Ujević ne nalazi u Kozmosu, a Davičo u zbratimljenju čovječanstva.

„S proljeća da proljeće, a ne Poljsku vidim“

Ovaj stih poljskog pjesnika Jana Lehonja, ovaj sažeti krik za čistotom života, Davičo rudički slijedi i istražuje tu, na licu mjesta, u rastroju skela nad učestom nevinih riječima, na poprištu, ispitujući ga svim snagama, koristeći sva sredstva i sve podatke; i kolikogod njegova pozija hrli u sutrašnjicu, toliko je i ponos nad premošćenjem jedne provalije široke pet stoljeća. Sa svim onim što se otkinulo iz tog mraka i osvanulo u ovom slobodnom, siromašnom jutru, sa svim tim gradovima, drumovima, rudnicima i ljudima što se čupaju iz zavičajnog, seljačkog blata, proleterizujući proljeće i svoju dušu, sa ranoraniocima koji se odriču sebe da bi imali svijet, i ta poema se našla na prvomjaskom uranku, povezujući izgnanike, sporazumijevajući ih i upoznavajući, ukidajući njihovu osamljenost. Lomeći se u polari-ziranom krugu vrelih, konkretnih, dnevnih pitanja, premošćujući ih čas mržnjom čas ljubavlju, poema nije stala na polovici puta: recitativ finala otkriva jedinstven smisao ove borbe za univerzalnost konkretnog čovjeka. Da ljubav bude ljubav, radost — radost, bol — bol, a proljeće — proljeće.

Vesna PARUN

bogdan bogdanović

projekt spomenika, jajinci

ČOVEKOV ČOVEK

(odlomak)

ija za koga vreme u vojnički potkovnim cipelema još uvek oblači u izrešetane uniforme zasukanih rukava, iskeženih zuba i razdrljenih grudi obrastih maljama iste boje kao rese na toj zastavi nadamnom, zastavi za koju kao i za vreme ne znam je li vojnička ili planinarska, jer ne znam, radili se još uvek o golom održanju ili već o usponu

ija kome nije svejedno da li ratujem ili planinarim pod tom jednom zastavom, nadamnom, ali uvek obojenom nekom nadom neodređenih boja mada boja u skladu sa sadašnjom mojom željom što ne silil nikog da se nada čemu što sam ne bi želio i mada ona ne silil ninašta čak ni svoje vojnike

ija mada oni neprisiljeni koračaju pod njom dobrovoljno i mada ona sama svojim rešastim rukama očovečene svetlosti, ne prestaje bezbolno da vadi zube nepravdi zarivenoj u meso uzjedano sopstvenom čeljusti bola

ija koji sam bio ta čeljust bola u mome mesu, i ja koji sam bio novorođenče iz Glibonca kome je bebunjana majka stavljala u usta krpu pokrvačenu rakijom da nikad ne dorastem za službu u vojski tuđne nesreće i ja koji sam krv pljuvao bdijući, zebeći, gledajući, i retko

grleći u sobicama za mladje, i ja koji ipak i opet biram tu zastavu, boje ljudski maljavih lepršaja, da više ne bude ni mladjiš akamoli najmladjiš i ne bude više beloputo tovan sebični svet starijih i najstarijih i ja koji sam ta zastava visokookrugle zvezde, nepravilno nacrane slobodnom rukom i ja koji pod njom produžujem da s mesečarskom lakoćom koračam nad krovovima nepostojećim stremeći nedovršanim razjevima i ja koji govorim:

O moja zastavo s tvoj planinskih vrha ja gledam obale na kojima alasi još suše prastare mreže za čija se kratkoviđa okca uhvatilo više ribara nego klenova; i ja koji nastavljam da joj govorim:

O lepršavi spomeniče svih mojih boja, o postolje mojih koraka, ja pod tobom koračam opet ručilom livada na kojima su proletoš vrbaci izresali u trolejbusu na asfaltnoj traci posejanoj kioscima što u plavi dim sažimlju zelenilo talasa Morave, Zete, Drave, Drine, Ibra i ostalih duvanskih reka i u dim sažimlju čitave pokrajine, ne stare kao Šumadija i ne nove kao Istra, i sažimlju čitave gradone urbanizirane kao Dubrovnik i Zagreb ili još nedovršene kao melepi Beograd dugačkih talasa i šlepova, reskih senki i kosturnica, ljutih vetrova i zračenja, Beograd u kom je uprkos tome najvažnija Borba koju su ne pušćei uveredjivali niz dim gladi istutnjali ljudi streljani u jurisu koji se nastavlja kako su hteli, da više ne bude slobodno izrešetanih prsa kad u vidu čovjeka razapne šator vrlo prozračan na planinskom vrhu svakog čovjeka kroz koji će svaki, kao kroz svoju jasnoću, videti sebe kako produžuje borbeni uspon bez kraja, ali u drugom vidu, dižući se uz stranu valovitog vremena ujedinjenoj obala kao nikad

ija koji sam sad već to kao nikad tog vremena što stiže ipak negde

ija koji sam kao nikad trostruko živ, i ja koji sam već sam to ujedinjeno nikad pod kupolom one koju volim, i ja izliven s njom u jedno prsanje nad izubrelim postoljem gde pod suncem u tri izbledele smene što crne, uprkos jasnoće razapetog amrela neba

ija koji uprkos tom crnjenju produžujem da koračam u tri smene prostorom sažetim u jednu žižu, rekao bih, radosnu

ija, radostan čini mi se, u njenom neponovivom zračanju — ceo i radostan kao skakutanje jedne lopte vremena celinom livada svetlosti.

Oskar DAVIČO